

A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány

XIV. Soproni Pénzügyi Napok

**„Gazdaságvédelem és pénzügyi kiutak”
pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos
konferencia**

Sopron, 2020. október 1-2.

KONFERENCIAKÖTET

**Soproni Egyetem
Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar
Pénzügyi és Számviteli Intézet**

KIADJA:

A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány
9400 Sopron, Erzsébet utca 9.

SZERKESZTŐK:

Dr. KOVÁCS Tamás
Dr. SZÓKA Károly

TECHNIKAI SZERKESZTŐ:

Dr. RESPERGER Richárd

ISBN 978-615-80230-6-1 (elektronikus)

A kötet a XIV. Soproni Pénzügyi Napok konferenciára küldött tanulmányokat tartalmazza.

© A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány

SOPRON, 2020

IN MEMORIAM DR. SZEMJON VIKTÓRIA

Dr. KOVÁCS Tamás

Vikit Esztergomban ismertem meg, a Széchenyi tér egyik kávézójának teraszán ültünk le beszélgetni. Bár ő nem vette zokon, de máig furdal kicsit a lelkiismeret azért, mert otthon felejtettem a pénztárcámat és rögtön az első találkozásunkkor meg kellett hívatnom magamat. A kávézás tényleg jól sikerült, úgy gondolom, megtaláltuk a közös hangot, s később sikerült együtt dolgoznunk. Sajnos nem eleget... Október 1-jén vártuk, hogy bejelentkezzen online a konferencián és megtartsa előadását a tudományos szekcióban. Nem értük el. Mint később kiderült, előző este rosszul lett, három és fél hét küzdelem után pedig – mindössze 35 évesen – távozott közülünk.

Szemjon Viktória 1985-ben született Nagybereznán. 2002-ben kezdte meg felsőfokú tanulmányait, 2007-ben kapta meg a Kárpátaljai Állami Egyetem gazdálkodási szakán, számvitel és auditálás szakirányon okleveles magiszteri diplomáját. Ezt követően a felsőoktatásban helyezkedett el és elkezdte a doktori képzést. 2010-ben a Zsitomiri Állami Technológiai Egyetemen szerezte meg számvitel szaktudományból a doktori fokozatot, miután sikeresen megvédte „A befektetett eszközök könyvvitele Ukrajnában és Magyarországon: összehasonlító elemzés” című értekezését. 2015-ben az Ungvári Nemzeti Egyetemen szerezte meg az egyetemi docens címet. Doktori címét Magyarországon 2018-ban a Szent István Egyetemen honosította. Oktatói pályafutása a Kárpátaljai Egyetemen indult, majd tanított a Zsitomiri Állami Technológiai Egyetemen és az Ungvári Nemzeti Egyetemen is. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán 2011-ben kezdte munkáját, 2018-ban tanszékvezető-helyettes lett.

Nagyszerű, vidám, elkötelezett kollégánk örökre hiányozni fog.

TARTALOM

Online oktatási platformok üzleti modelljei felsőoktatási intézmények számára <i>Dr. Bethlendi András – Szócs Árpád</i>	6
Fókuszban a digitalizáció – A pandémia vállalatokra gyakorolt hatásai <i>Dr. Böcskei Elvira – Kis Vencel</i>	16
A Chiemgauer és a Wörgl-i helyi pénz működése 2020-ban <i>Dr. Cseh Balázs – Dr. Kovács Tamás – Dr. Varga József</i>	22
A szegedi szűken értelmezett kreatív ipar gazdasági tevékenységének komplex elemzése <i>Csonka-Ambrus Ágnes</i>	23
A pénzügyi kultúra pénz leértékelődéshez kapcsolódó hitei magyar felsőoktatási hallgatók körében <i>Dr. Csorba László</i>	43
A gördülő diók alapítványi befektetési portfólió első negyedéve (2020. április–július) <i>Cziráki Gábor</i>	62
A koronavírus hatásai a lakossági hitelpiacon <i>Dancsik Bálint</i>	71
A pénzügyi tudatosság formálásának lehetőségei a középfokú oktatásban <i>Fejes Judit Katalin</i>	80
A magyar agrárvállalkozások eszköz- és tőkeszerkezetének sajátosságai <i>Dr. Gál Veronika Alexandra – Koroseczné Dr. Pavlin Rita – Dr. Parádi-Dolgos Anett</i>	89
A COVID-19 járvány okozta hatások a számvitelre és a beszámolóképzésre <i>Dr. Hegedűs Mihály</i>	90
A Covid-19 szervezetekre gyakorolt hatásának HR aspektusai és szervezetfejlesztési lehetőségei <i>Dr. Kópházi Andrea</i>	98
A pénzügyi kultúra és pénzügyi tudatosság helyzete <i>Dr. Kovács Tamás – Dr. Szóka Károly</i>	104
A nem pénzügyi jelentéstétel szabályozása Magyarországon <i>Lippai-Makra Edit</i>	113
Új válság, új megoldások A Magyar Nemzeti Bank szerepe a gazdaság újraindításában <i>Dr. Parragh Bianka</i>	126

TARTALOM

Latin-amerikai szuveréncsődök a 19. században	
<i>Póra András</i>	144
Társadalmi felelősségvállalás számviteli dilemmái	
<i>Sereg Nikolett – Dr. Böcskei Elvira</i>	152
Zöld kötvény befektetések hazai és külföldi szemmel	
<i>Dr. Solt Eszter Éva</i>	163
A munkavégzés körülményeinek megváltozása a pandémia idején egy primer kutatás tükrében	
<i>Dr. Széles Zsuzsanna – Dr. Baranyi Aranka – Dr. Csernák József</i>	171
A KKV-k számviteli és adózási kérdései Ukrajnában	
<i>Dr. Szemjon Viktória</i>	187
Államadósság-kezelési stratégiák alakulása Közép-Európa országaiban	
<i>Tóth Balázs</i>	188
A viszontbiztosított állományátruházás gazdasági és jogi kérdései	
<i>Dr. Vértessy László – dr. Széplaki Valéria</i>	208

A PÉNZÜGYI KULTÚRA ÉS PÉNZÜGYI TUDATOSSÁG HELYZETE

Situation of the Financial Culture and Financial Awareness

Dr. KOVÁCS Tamás PhD, egyetemi docens

Soproni Egyetem, Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar

Dr. SZÓKA Károly PhD, egyetemi docens

Soproni Egyetem, Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar

Absztrakt

A mindennapok során pénzügyi döntéseket kell hoznunk, kérdés azonban, hogy honnan vesszük a döntéshez szükséges információkat, megértjük-e a híreket, a mindennapok pénzügyeit, gazdasági összefüggéseit, össze tudunk-e hasonlítani ajánlatokat. A pénzügyi kultúrával kapcsolatos problémák a felnőtteknél és a fiataloknál is jelen vannak. Az elmúlt évtizedek tendenciája világszerte, hogy egyre szélesebb csoportok számára váltak hozzáférhetővé egyre összetettebb pénzügyi termékek, részben a technológiai fejlődés, részben a pénzügyi piacok deregulációja következtében. Miközben azonban a piac látványosan átalakul, a termékeket és szolgáltatásokat használók tudása ehhez csak megkésve igazodik. A 2008-as gazdasági válság után az egész világ belátta, hogy fontos a pénzügyi kultúra javítása, így Magyarországon is elindult a pénzügyi edukáció, szabályozás különböző szektorokban, különböző szereplőkkel és módszerekkel. A pénzügyi tudatosság segít abban, hogy egy háztartás a pénzügyeiből a legtöbbet hozza ki, és ennek köszönhetően javítson pénzügyi helyzetén. Az oktatásnak és a nevelésnek a szerepe rendkívül fontos e területen is.

Kulcsszavak: pénzügyi kultúra és tudatosság, attitűd, oktatás

JEL-kódok: D91, G41, I22

Abstract

In everyday life, we have to make financial decisions but the question is where to get the information we need to make that decision whether we understand the news, the finances and economic contexts of everyday life, and whether we can compare offers. Problems with financial culture are present in both adults and young people. The trend in recent decades worldwide has been to make increasingly complex financial products available to a wider range of groups, partly due to technological developments and partly due to the deregulation of financial markets. However, while the market is transforming spectacularly, the knowledge of users of products and services is only belatedly adapted to this. After the economic crisis of 2008, the whole world recognized the importance of improving financial culture, thus, financial education and regulation started in Hungary in different sectors, with different actors and methods as well. Financial awareness helps a household get the most out of its finances and, as a result, improve its financial situation. The role of education and upbringing is extremely important in this area as well.

Keywords: financial culture and awareness

JEL Codes: D91, G41, I22

1. Bevezetés

Történetünk nem ma, hanem már a 2008-2009-es társadalmi áthajló gazdasági válság idején kezdődött, mikor is kiderült, hogy sok más országhoz hasonlóan, Magyarországon is a válság egyik oka a lakosság pénzügyi ismereteinek jelentős hiánya. Ennek természetesen számos oka

van, a neveltetés, a családi háttér(tudás) hiánya, az iskolarendszer, a banki tájékoztatás elégtelen volta stb.

Ez a válság a befektetői piacokat is erőteljesen megbolygatta, az elszenvedett jelentős veszteségek ismét ráirányították a figyelmet kockázatok mérséklésének technikáira, például a portfólióképzésre, a befektetések diverzifikálására. Ráadásul, mivel alacsony hozamkörnyezet alakult ki, ez megnövelte a bevállalt kockázati szintet, és ehhez magasabb szintű szaktudás szükséges, ráadásul a befektetési alapkezelők által kezelt vagyontömeg – és ezzel a felelősség is – jelentősen megnőtt (Cziráki, Pataki, 2018.).

Nemcsak a természetes személyek, de a vállalkozások életében is egyre inkább szerepet kap a bizonytalanságok, nehézségek kezelése, azaz a kockázatkezelés és -menedzsment témaköre. Újra igény jelentkezik a csődelőrejelző modellek iránt, a működési és pénzügyi (likviditási) kockázat előrejelzése és kezelése kurrens témakör lett és úgy tűnik, az is marad (Tarnóczi et al., 2014.).

A gazdasági válságok egymást követő időszakában újra és újra rájövünk arra, hogy milyen fontosak a pénzügyi ismeretek és készségek, a pénzügyi műveltség. A részvény- és kötvényárak esése, az egyes valuták árfolyamainak gyengülése, a vállalatok – és alkalmazottainak – létszámának csökkenése, a vállalati csődök, a fogyasztás visszaesése mind-mind olyan jelenség és tényező, melyeket az átlagember is megérez jövedelmének csökkenésén keresztül. A gazdasági gondok akár sokkhatást is kiválthatnak a társadalomban, amelyek – bizonyos csúszással – kiváltják a gazdasági és politikai vezetők, valamint tudományos szakértők erőfeszítéseit (Kovács – Terták, 2019).

Szerencsére több pozitív elmozdulás is történt a válság óta, az állami szabályozás is erősebb lett, illetve a hitelintézetek is felismerték, hogy a lakosság pénzügyi tájékozottságának növelése hosszú távon számukra is kedvező, mivel pénzügyileg képzett fogyasztók fognak tudatos és helyes pénzügyi döntést hozni banki ügyeikkel kapcsolatban.

Megjelent több kiadvány, elindult a Pénzügyi Oktatási Program, a Pénz7 rendezvénysorozat²⁰, dolgoznak az alapítványok, az iskolában megjelentek a pénzügyi (jellegű) órák és témák, valamint vendégelőadók, az Állami Számvevőszék is kutatja a pénzügyi kultúra aktuális helyzetét, képzési projekteket is indított, a Magyar Nemzeti Bank több pályázatot is meghirdetett a pénzügyi kultúra emelésével kapcsolatban, az OTP Bank, a K&H Bank alapítványt indított útnak, illetve vetélkedőket rendez. A 2017-es „OKOSAN a Pénzzel! Pénzügyi tudatosság fejlesztése Magyarországon” elnevezésű programnak pont az volt a célja, hogy a lakosság pénzügyi jártasságát fejlessze, hogy a válság vagy ahhoz hasonló események megelőzhető, elkerülhető legyenek, legalább is, ami a pénzügyi döntéseinket illeti²¹.

A pénzügyi tudás, tudatosság, valamint pénzügyi kultúra mérésével és kutatásával sok szakértő és szervezet foglalkozik, ebben a tanulmányban kiindulva a meghatározásokból, áttekintjük az elmúlt pár év tapasztalatait, kutatásait, figyelembe véve az alapvetéseket. Meglátásunk szerint van még hova fejlődünk, és ennek két útja van, az egyik a már elkezdett oktatási munka erősítése és folytatása, a másik pedig az általános iskolás kornál is fiatalabbak pénzügyi tudatosságának kialakítása, illetve annak megeremtése, megalapozása.

2. A pénzügyi döntések és a pénzügyi kultúra meghatározása

Alapvetően a fogyasztók racionálisak, racionálisan hozzák meg döntéseiket, jól mérik fel a preferenciáikat, képességeiket és lehetőségeiket. Ha a pénzügyi döntéseket vizsgáljuk, akkor ezt különösen igaznak vélhetjük, ám sokszor nem azok, azaz korlátozott a racionalitásuk. A viselkedési közgazdaságtan szerint a pénzügyi döntéseket túlzott optimizmus, a hitelfeltevők

²⁰ A magyar iskolák 2015-ben csatlakoztak az European Money Week-hez, a Pénz7 program pedig 2018-ban a Global Money Week eseménysorozathoz.

²¹ Tanulmányokat, oktatási anyagokat lásd: <https://www.okosanapenzzel.hu/>

rövidlátása, az önkontroll hiánya, valamint a jövőbeli jövedelmi helyzet optimista becslése jellemzi (Kozma et.al., 2018).

A pénzügyi kultúra meghatározása, szintjének vizsgálata, annak fejlesztése nem új keletű, már az 1960-as évektől jelentek meg cikkek, publikációk, elsőként lásd Herbert Mahlon Jelly doktori disszertációját 1958-ból. Az már egy másik dolog, hogy a kutatásokat 2000 előtt főleg az angolszász országokban folytatták és a pénzügyi termékekre, azok fogyasztókhoz való eljuttatásaira korlátozódtak. Csak ezt követően változott meg az irány és ezzel a fogalomrendszer is, többek között ennek köszönhető, hogy nagyon sokféleképpen határozták meg a pénzügyi kultúra és tudatosság fogalmát (Béres – Huzdik, 2012).

Nézzük meg röviden, hogy melyek az elterjedt definíciók, körülhatárolások.

Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank (MNB) az elsők között dolgozott ki átfogó definíciót, amely szerint „A pénzügyi ismeretek és készségek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit.” (MNB, 2008).

Hung és szerzőtársai 2009-ben az általuk feldolgozott tanulmányokból kilencféle megközelítési módot azonosítottak, szerintük a pénzügyi kultúra ezek alapján lehet a pénzügyi tudás, a pénzügyi folyamatok megértése, a pénzügyi tudás alkalmazásának képessége, a pénzügyi összefüggések ismerete, a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalának képessége, az alapvető pénzügyi fogalmak ismerete, az alapvető pénzügyi döntések meghozatalának képessége, a megalapozott és tudatos döntések meghozatalának képessége és az egyszerű pénzügyi fogalmak ismerete. Ez a kilenc kategória részben átfedi egymást, így a pénzügyi kultúra egy élesen behatárolható definíció helyett inkább a gondolkodás és viselkedésmód, illetve koncepció (Hung, Parker, Yoong, 2009).

A pénzügyi kultúra fogalmát – véleményünk szerint – az alábbi meghatározás tükrözi a legjobban: „A pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek az alapvető pénzügyi információkat értelmezni, tudatos döntéseket hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi következményeit (Süge, 2010).

Az OECD meghatározása szerint a pénzügyi kultúra: „A pénzügyi kultúra a tudatosság, ismeretek, készségek, és viselkedések kombinációja, amelyekre szükség van a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához és végső soron az egyéni pénzügyi jólét eléréséhez.” (Atkinson, Messy, 2012.)

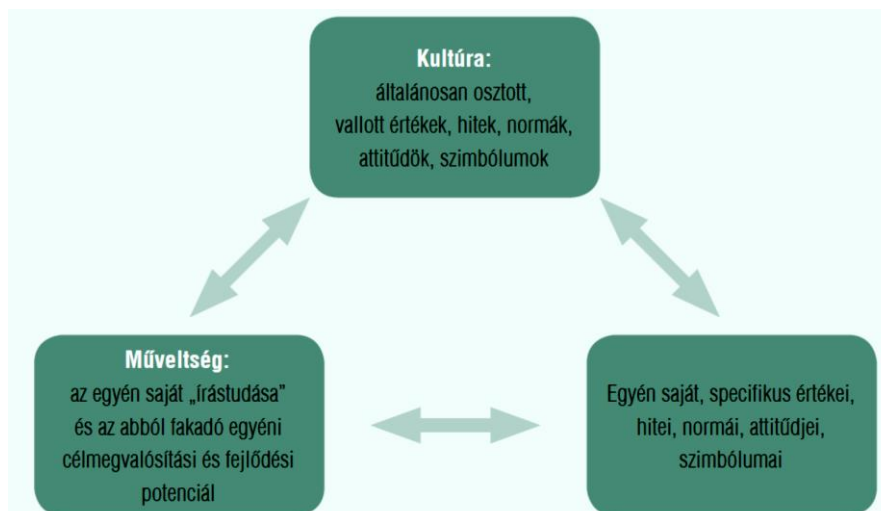
Az Egyesült Államokban a pénzügyi műveltség később általánossá váló fogalma 1997-ben a Jump\$tart Coalition for Personal Financial Literacy nevű szervezet írásában jelenik meg, mely szerint „A pénzügyi műveltség a pénzügyi tudás és készség olyan irányú felhasználásának képessége, amely lehetővé teszi az egyén számára, hogy egész élete során megfelelő hatékonysággal menedzselje pénzügyeit, pénzügyi biztonságra tegyen szert” (Stolper, Walter, 2017.).

A pénzügyi kultúrát, mint vizsgálati tényezőt tehát ki kell terjeszteni, mert e mellett a pénzügyi műveltség is kulcstényező. Ahogy Csorba (2020) írja, a két fogalom nem elhanyagolható részben fedi egymást, de mind a kettő esetében vannak olyan jelentős területek, amelyek a másiknak nem sajátjai. Pénzügyi szempontból is értelmezhető az analfabetizmus, aki nem rendelkezik elégséges pénzügyi műveltséggel, az annak számít. Ráadásul a pénzügyi kultúra egy része nem tárgyilagos, lexikális tudás, hanem a tudás alkalmazása, ami a szocializáció révén sajátítható el, és ebben fontos szerepet játszik az oktatási háttér és annak módszertana. Sajnos az iskolapadból kikerülő felnőttek már nem vehetnek részt ebben a szocializációs folyamatban, így számukra más módon kell ezt a fejlesztést biztosítani, például felnőttképzéssel, tanfolyamokkal, esetleg tévés szpotok vagy nyomtatott flyerek, internetes

blogok révén. Az már bebizonyosodott, hogy a rövid ideig tartó képzések, fejlesztések korántsem hozzák meg a kívánt eredményt, és sikerük közelében sincs a sokáig – akár évekig tartó, lassú tempójú – oktatásnak (Csorba, 2020).

2018-ban az OECD kicsit módosított a pénzügyi műveltség fogalmán, mely szerint a „pénzügyi műveltség a szükséges tudás, tudatosság, attitűdök és magatartás kombinációja annak érdekében, hogy az egyén megfelelő pénzügyi döntéseket hozhasson, hogy így önmaga számára pénzügyi jólétet biztosíthasson” (Csorba, 2020.).

Ahogy az alábbi ábrán is látható, a pénzügyi tudáson, műveltségen és kultúrán túl a pénzügyi termékekre, szolgáltatásokra, fogalmakra vonatkozó attitűdök ugyanúgy a pénzügyi műveltség részét képezik. (Ha az attitűd tárgyával kapcsolatban negatív az ügyfél beállítódása, akkor a jövőben nem veszi azt igénybe, nem vásárolja meg stb., pozitív attitűd esetén pedig éppen fordítva.)

1. ábra: A kultúra, a műveltség és az egyéni értékek, hitek, normák, attitűdök, szimbólumok összefüggésrendszere

Forrás: Csorba (2020), 78. o.

3. Tapasztalatok, eredmények

A 2010-es OECD felmérés alapján a magyar lakosság a nemzetközi átlagnál magasabb szintű pénzügyi tudással rendelkeztek, ugyanakkor a tudás gyakorlati alkalmazásában jóval gyengébb. Ezt a felmérést 2015-ben megismételték, és az eredmények szerint a pénzügyi műveltséget mérő komplex mutató értéke 12,3, ami a maximális 21 pont 60 százaléka, az összes ország átlaga 12,7 pont, az OECD átlag: 13 pont. Ezzel 26 EU-s országból a középmezőnyben, a 14. helyen álltunk, ami a középmezőny, mondhatnánk, hogy nem is olyan rossz. Ezzel együtt azonban visszalépés is megfigyelhető, miszerint megnőtt azoknak az aránya, akik később fizetik be a számlákat, és csökkent azoké, akik kiadásait faragják vissza, az elmúlt 5 év alatt csökkent a lakosság megfontoltságának, gondosságának, előrelátásának mértéke a pénzügyeket tekintve, ennek is köszönhető például, hogy egyre kevesebben készítenek családi költségvetést (Jakócák, Németh, 2017 és MNB, 2020).

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Nemzetgazdasági Minisztérium kezdeményezésére 2015-ben egy önkéntes felmérés indult, melynek célja volt, hogy feltérképezze az általános és középiskolákban folyó pénzügyi és vállalkozási ismeretek oktatásának gyakorlatát. A válaszokat illetően a kérdőívet kitöltők negyede a Nemzeti Alaptanterv szerint oktatja a közoktatásban tanulóknak a pénzügyi és vállalkozási ismereteket,

további 10 százaléknál elkülönített óraszámában történik ez. A felmérés alapján megállapítható, hogy 4 nagy szervezet képzései fedik le az elmúlt években képzésben részt vett közel 500 ezer fő több mint 90 százalékát, a képzésekben erősen felülreprezentáltak a közoktatásban tanulók, a képzések túlnyomó részt rövid időtartamúak, miközben sok témát érintenek. Az állami költségvetésű szervezetek inkább a pénzügyi ismeretek átadására és a felelős pénzügyi döntések előkészítésére helyezik a hangsúlyt, a pénzintézetek pedig inkább a pénzügyi önismeret fejlesztésére, pénzügyi ismeretek átadására és a pénzügyi kockázatok megismertetésére. Sajnos ebből a kutatásból is kiviláglik, hogy a szervezetek nem a pénzügyi kultúra fejlesztésére leginkább rászoruló felnőtt csoportokat – vagyis például az alacsony jövedelemmel rendelkezőket, munkanélkülieket – célozzák meg, így ezek a programok egyelőre nem járulnak hozzá a társadalmi szinten mérhető módon a pénzügyi kultúra fejlesztéséhez (Németh et.al., 2016.).

A lakosság pénzügyi tudatosságának fejlesztése természetesen a Magyar Kormányának is kiemelt stratégia célja, ezért a Parlament 2017 októberében elfogadta az 'Okosan a Pénzzel!' címet viselő programot. Ez a stratégia 7 fő célt fogalmaz meg, többek között, a köznevelés rendszerén belüli valós pénzügyi edukáció lehetőségeinek megteremtése, erősítése és általánossá tétele, kötelező pénzügyi képzés bevezetése a felsőoktatásban, a lakosság öngondoskodási szemléletének, a pénzügyi termékekhez, pénzügyi alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés és pénzügyi beilleszkedés mértékének növelése, stb²². Elsődleges célnak és feladatnak határozták meg, hogy ez a pénzügyi oktatás bekerüljön a Nemzeti Alaptantervbe, így eljut minden fiatalhoz, mivel kötelezővé válik. Ez a stratégia összesen hét éves időszavat (2017-2023) ölel fel, a célokat 2023-ra kell elérni, a rendszernek ekkorra kellene felállnia, kérdés, hogy a pandémiás helyzet ezen mit és mennyit változtat. A stratégia tagadhatatlan előnye, hogy evolutív, azaz lehetőséget biztosít arra, hogy lépésenként haladjanak, a megvalósított lépések, fejezetek után kiértékeljék az eredményeket, majd a tapasztalatok alapján haladjanak tovább. A stratégia az oktatáson kívül a pénzügyi stressztűrő képesség erősítését és a pénzügyi szemlélet kialakítását is tartalmazza, melyek legfőképpen a felnőtt lakosságot célozzák, mint például a munkahelyi oktató programok, független pénzügyi tanácsadás kialakítása. Jelenleg azt várjuk, hogy az első két év lejártát követően nemsokára az operatív testület visszaméri az eredményeket, kiértékeli az előrehaladást, utóköveti az újításokat és mindezeket beledolgozza a második kétéves cselekvési terv feladataiba (Magyar Kormány, 2017).

4. A pénzügyi sérülékenységi, annak mutatója és a magatartás fontossága

Minden országra igaz, hogy a lakosság egyre többféle pénzügyi terméket lát, ismer, illetve vásárolhat meg. Ez rendben is van, ha a pénzügyi ismeretek megfelelő szinten vannak, de ez veszélyes is lehet, ha annak szintje nem megfelelő. A pénzügyi döntésekben nem támogatott egyéneknek növekvő öngondoskodási kényszerrel kell megbirkózniuk. Manapság az egyes pénzügyi termékek komplexitása már olyan nagy, hogy kifejezetten kockázatosnak ítéltető meg, ráadásul a pénzügyi termék ismertsége még nem jelenti automatikusan annak igénybevételét (Botos et.al., 2016.).

Az OECD régóta végez elemzéseket tagországainak pénzügyi kultúrájáról, melyben a lakosok pénzügyi tudását, magatartását és attitűdjét méri fel. Az országok pénzügyi kultúrájára maximum 21 pontot ad, ebből 7 a pénzügyi tudásra, 9 pont a pénzügyi magatartásra, és 5 pont

²² Részletesen lásd: <https://2015-2019.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf>

az attitűdre adható. A legfrissebb reprezentatív kutatás 2018-ban zajlott²³. Ezen adatbázis alapján Németh és kutatótársai tanulmányukban megalkottak és elemeztek egy pénzügyi sérülékenység-mutatót (indexet), és annak demográfiai, attitűd- és viselkedésbeli jellemzőit. Ez az index 12 változóból áll, ezek – többek között – a pénzügyi helyzet szubjektív megítélésére, az eladósodottság és pénzügyi korlátozottság mértékére, a megtakarítások hiányára és a pénzügyek miatti aggodalom megjelenésére vonatkoznak. A változók azonos súllyal kerültek az indexbe, és a belőlük nyert pontszámok összeadódtak²⁴. Az OECD 2018-as adatbázisának adatai alapján a mutató átlaga 2,88 (szórás=2,67), a lakosság 70%-a kevesebb, mint 3. olyan választ jelölt be, ami sérülékenységre utal (a legkisebb felvett érték 0, a legnagyobb felvett érték pedig 9). A pénzügyi sérülékenység-mutató szignifikánsan magasabb a nőknél (3,05), mint a férfiaknál (2,68), ennek oka a nemek közötti jövedelemkülönbségre épülő elégedetlenség és szorongásérzet. A képzettségi szint is különbségeket mutat, a legkevesbé sérülékenyek a felsőfokú végzettségűek (1,69), és leginkább sérülékenyek a 8 általánosnál kevesebbet végzettek (5,00). A munkaviszony kapcsán hasonló párhuzam vonható, a leginkább sérülékenyek az álláskereső és munkanélküliek. Kiemelendő, hogy a nyugdíjasok és a foglalkoztatottak pénzügyi sérülékenységi szintje azonos, miközben a jövedelmi szintjük jelentősen különbözik. Szintén fontos, hogy a vállalkozóknak kifejezetten alacsony a sérülékenysége, ami a 2020-ig tartó konjunktúrával hozható kapcsolatba. Megállapításaik alapján a pénzügyi sérülékenység kialakulása, megléte együtt jár a magas eladósodottsággal és más problémákkal, azaz a háztartások nem vagy csak nehezen tudják fedezni mindennapi kiadásait, a nyugdíjas évek nem tervezhetők, nehézséget jelent a pénz elköltésének kontrollálása, követése is. Érdekesnek mondható, hogy a jövedelem növekedése csökkenti ugyan a pénzügyi sérülékenységet, de a magasabb jövedelem nem növeli arányosan a pénzügyi tudatosságot, azaz a sérülékenység kialakulásának hátterében az aktuális vágyak elhalasztása, későbbre tolása jelentős tényező, tulajdonképpen a fogyasztás növelése egyből megjelenik a jövedelem növekedésével. Minél inkább tudatos valaki pénzügyei kezelésében, minél több pénzügyi terméket ismer és használ az egyén, annál kevésbé sérülékeny (Németh et.al. 2020).

5. Pénzügyi tudatosság és kultúra a COVID-19 alatt

Mint minden nagyobb kiterjedésű válság vagy járvány, a jelenlegi pandémia is nehezíti a pénzügyi tudatosság és a pénzügyi kultúra szintjének emelését. Az oktatás problémákkal küszködik, lelassult, az online eszközök és lehetőségek igénybevétele nem mindenhol működik, a fókuszban ilyenkor nem mindig a pénzügyi ismeretek átadása van.

Viszont pozitívként értékelhető, hogy a köznevelés, szakképzés és felsőoktatás területén lehetőség van a digitális oktatásra való felkészültséget támogató partnerségek támogatására, melynek fő célja a digitális oktatás megvalósítását lehetővé tévő digitális pedagógiai kompetenciáinak fejlesztése, valamint kiemelkedő minőségű digitális tartalmak – például innovatív online források és eszközök kialakítása és használata. Konkrétan, ez lehet: szervezetek közötti együttműködés és hálózatépítés, innovatív gyakorlatok kifejlesztése és tesztelése, digitális eszközök és módszerek kifejlesztése, a közös, munkaalapú tanulás ösztönzése (Tempus Közalapítvány, 2020).

E mellett megfigyelhető a társadalmi segítségnyújtás is, pénzügyi szakemberek több helyen nyilatkoznak és adnak tanácsokat széles rétegeknek, hogy gondolják át bankolási szokásaikat, váltsák ki hiteleiket, ha célszerű, éljenek a moratórium lehetőségével, használjanak bankkártyát, stb.

²³ Részletesen lásd: OECD/INFE (2018): Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion. <http://www.oecd.org/financial/education/2018-INFE-FinLit-Measurement-Toolkit.pdf>

²⁴ Részletesen lásd a tanulmány 1. táblázatában.

Az Állami Számvevőszék 2020 májusától megismétli a 2012-ben indított felmérést, melynek célja, hogy átfogó képet adjon a felsőoktatás különböző tudományterületén tanulmányokat végző magyar fiatalok pénzügyi műveltségéről és tudatosságáról, különös tekintettel a 2012 óta megváltozott társadalmi és gazdasági környezetre, mint például az emelt óraszámú oktatott pénzügyi tárgyak hatása és a COVID-19 (MNB, 2020). (Ennek eredményei jelenleg még nem állnak rendelkezésre.)

6. Befejezés – vélemények, következtetések, javaslatok

Vannak szerzők, akik szerint a pénzügyi műveltség oktatását az általános, van, aki szerint később, a középiskolában kell elkezdni, de abban mindenki megegyezik, hogy már fiatalkorban. Mi hisszük, hogy a minél korábban, annál jobb, s ezt a közeli jövőben intézményközi kutatásainkkal is reményeink szerint alátámasztjuk. Úgy gondoljuk, támogatandók az olyan kezdeményezések, mint pl. Fejes (2020) javaslata, mely szerint a PÉNZ7 kezdeményezésnek nemcsak minél több középiskolába, hanem általános iskolába is el kellene jutnia. Horváthné és Széles (2014) szerint is a pénzügyek gyakorlati hasznosíthatóságát már az általános iskolák 7. és 8. osztályában érdemes oktatni. Persze, hogy a figyelem, megértés, koherens struktúrába szervezés és a már meglévő tudással való integrálás megvalósuljon, akkor szükség van az eddig alkalmazott módszerek, eszközök megváltoztatására és felkészülés a digitális nemzedék jövőbeli oktatására (Hegedűs, 2020). Az biztos, hogy a pénzügyi kultúra fejlesztése sok évig tartó és sokszereplős folyamat, és nem nélkülözheti az ország vezetőinek támogatását.

A pénzügyi kultúra szintjének mérése fontos feladat a döntéshozóknak, ahol hatékony pénzügyi képzést szeretnének megvalósítani, ennek prioritást kell kapnia társadalmi és gazdasági szinten is. Szocio-demográfiai elemzések szerint az esélyegyenlőtlenség akadályozza a pénzügyi kultúra javulását, így a pénzügyi műveltség és kultúra témaköre egyszerre társadalmi és gazdasági kérdés, illetve feladat (Bárczi – Zéman, 2015).

A bemutatott kutatások is azt igazolják, hogy Magyarországon a mai napig sajnos elmarad a lakosság pénzügyi ismereteinek szintje a kívánatostól, bár a tendencia kedvező. Domokos László ÁSZ elnök szerint annak ellenére még mindig alacsony a lakosság pénzügyi ismereteinek szintje, hogy ennek fejlesztésére jelentős közpénzt használtak fel a pénzügykultúra fejlesztést célzó szervezetek. Szintén probléma, hogy ha vannak is ilyen irányú ismeretek, nem tudjuk azokat alkalmazni, azaz a gyakorlattal való összekapcsolás szintje is alacsony, problémás. Ennek okaként Németh Erzsébet a kevés, rövid ideig tartó pénzügyi oktatást és a minőségbiztosítási követelményeinek hiányosságait emelte ki (Nn. 2016).

Csiszárík–Kocsir és Garai-Fodor 2017-es kutatása alapján a Z generációs fiatalok fontosnak tartják a pénzügyi kultúra terjesztését, de a pénzügyi ismeretek általuk való közvetítését már nem. Ez is rámutat arra, hogy az oktatói társadalom előtti kihívás ma, hogy hogyan fogják megoldani oktatásukat, azaz annak módját, hogy a szükséges ismereteket megkapják és be is fogadják a mai fiatalok. Igaz, hogy mai digitalizálódó és globalizálódó világunkban alapképességként is felfogható a pénzügyi műveltség és tudatosság, de ez korántsem adottság. Ezt a területet muszáj folyamatosan fejleszteni, gondozni, és ez a nevelés, az oktatási rendszer hathatós szerepe nélkül nem képzelhető el.

Véleményünk szerint nem szabad hagyni, hogy generációk úgy nőjenek fel, hogy nem kapják meg az alapvető pénzügyi ismereteket, és úgy lesznek fiatal felnőttek, hogy nincsenek birtokukban a szükséges információk. Ha ők már elérték a munka világába (munka, gyereknevelés, lakáshitel stb.), akkor már késő. Nem lesznek elérhetők, és már nem tudjuk már megváltoztatni a kialakult normákat, magatartást. Tudjuk, hogy vannak olyan rétegek is, akiket más okok miatt nem érnek el, de ott is a fiatal korban történő oktatás, látásmód szélesítés a

lehetséges megoldás – megfelelő pedagógiai módszerekkel, és már óvodában elkezdve, így nyitottak lesznek az általános iskolai oktatásra is.

Irodalomjegyzék

- Atkinson, A. and F. Messy (2012): "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing, Paris. Letöltve 2020. szeptember 18-án: <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
- Béres, D., Huzdik, K. (2012): A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten. PÉNZÜGYI SZEMLE/PUBLIC FINANCE QUARTERLY LVII. : 3. pp. 322-336.
- Bárczi, J., Zéman, Z. (2015): A pénzügyi kultúra és annak anomáliái. POLGÁRI SZEMLE: GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT 11 : 1-3 pp. 101-108.
- Botos, K., Botos, J., Béres, D., Csernák, J., Németh, E. (2016): Pénzügyi kultúra és kockázattudatosság a közép-alföldi háztartásokban. PÉNZÜGYI SZEMLE/PUBLIC FINANCE QUARTERLY 57 : 3 pp. 291-309.
- Cziráki, G., Pataki, L. (2018): A természet entrópiájának figyelembe vétele a portfóliómenedzsment területén. CONTROLLER INFO VI. évf. 4. szám pp. 2-6.
- Csorba, L. (2020): Pénzügyi kultúra és pénzügyi műveltség, a pénzügyi magatartás meghatározó tényezői. PÉNZÜGYI SZEMLE/PUBLIC FINANCE QUARTERLY 65.: 1. pp. 67-82.
- Fejes, J. K. (2020): A pénzügyi tudatosság formálásának lehetőségei a középfokú oktatásban. XIV. Soproni Pénzügyi Napok pénzügyi, adózási és számviteli konferencia konferenciakötete. Soproni Felsőoktatásért Alapítvány. ISBN 978-615-80230-6-1
- Garai Fodor, M., Csiszárík-Kocsir, Á. (2018): Miért fontos a pénzügyi ismeretek oktatása a Z generáció véleménye alapján? POLGÁRI SZEMLE: GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT 14: 1-3 pp. 107-119.
- Hegedűs, M. (2020): Oktatási módszertanok átalakulóban. SZÁMVITEL ADÓ KÖNYVVIZSGÁLAT: SZAKMA 62 : 6 pp. 39-41. ISSN-1419-6956
- Hergár, E., Bernáth, J. (2020): Válság idején válunk pénzügyileg tudatosabbá. Letöltve 2020. szeptember 10-én a Növekedés.hu weboldalaról: <https://novekedes.hu/mag/valsag-idejen-valunk-penzugyileg-tudatosabba>
- Horváthné Kökény A., Széles Zs. (2014): Mi befolyásolja a hazai lakosság megtakarítási döntéseit? PÉNZÜGYI SZEMLE/PUBLIC FINANCE QUARTERLY 59 : 4 pp. 457-475. , 19 p.
- Hung, A., Parker, A. M., Yoong, J. (2009): Defining and Measuring Financial Literacy. RAND Working Paper Series WR-708. Letöltve 2020. szeptember 10-én az SSRN weboldalaról: <https://ssrn.com/abstract=1498674>, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1498674>
- Jakócs, K., Németh, E. (2017): A pénzügyi kultúra nemzeti stratégiái: tapasztalatok és tanulságok. PRO PUBLICO BONO: MAGYAR KÖZIGAZGATÁS; A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM KÖZIGAZGATÁS-TUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA : 1 pp. 196-211.
- Kovács, L., Terták, E. (2019): Financial Literacy: Theory and Evidence. Bratislava, Szlovákia: Verlag Dashöfer, 150 p. ISBN: 9788081781209

- Kozma, N., Pataki, L., Vajna, Istvánné T. A. (2018): A bankszabályozás viselkedés-gazdaságtani megközelítése. *GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOM* 11 : 3-4 pp. 21-34.
- MNB (2008): Együttműködési megállapodás a pénzügyi kultúra fejlesztés területén a PSZÁF és az MNB között. Letöltve 2020. szeptember 10-én az MNB weboldaláról: www.mnb.hu/letoltes/0415mnbpszafigallpodas-penzugyi-kultura-fejlesztje.pdf
- Magyar Nemzeti Bank, Pénzügyminisztérium, Pénziránytű Alapítvány (2020): A pénzügyi tudatosság fejlesztése segíti a családok anyagi biztonságát is. MNB Sajtóközlemények. Letöltve 2020. szeptember 10-én az MNB weboldaláról: <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2020-evi-sajtokozlemenyek/a-penzugyi-tudatossag-fejlesztese-segiti-a-csaladok-anyagi-biztonsagat-is>
- Magyarország Kormánya (2017): Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája. Letöltve 2020. szeptember 10-én a Kormány weboldaláról: <https://2015-2019.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf>
- Németh, E., Jakovác, K., Mészáros, A., Kollár, P., Várpalotai, V. (2016): Insight and Blight – Initiatives on Enhancing Financial Literacy in Hungary = Körkép és körkép a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésekről. *Pénzügyi Szemle* 61 : 3 pp. 407-428.
- Németh, E., Zsótér, B., Béres, D. (2020): A pénzügyi sérülékenység jellemzői a magyar lakosság körében az OECD 2018-as adatainak tükrében. *Pénzügyi Szemle* 65:2 pp. 281-308.
- N.n. (2016): Miért nem eredményesek a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó kezdeményezések? Letöltve 2020. szeptember 18-án a Pénzügyi Szemle weboldaláról: <https://www.penzugyiszemle.hu/tanulmanyok-eloadasok/miert-nem-eredmenyesek-a-penzugyi-kultura-fejlesztet-celzo-kezdemenyezesek>
- OECD/INFE (2018): Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion. Letöltve 2020. szeptember 18-án az OECD weboldaláról: <http://www.oecd.org/financial/education/2018-INFE-FinLit-Measurement-Toolkit.pdf>
- OECD/INFE (2020): International Survey of Adult Financial Literacy. Letöltve 2020. szeptember 18-án az OECD weboldaláról: www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracysurveyreport.htm
- Stolper, O. A., Walter, A. (2017): Financial literacy, financial advice, and financial behavior. *J Bus Econ* 87, pp. 581–643. Letöltve 2020. szeptember 18-án: <https://doi.org/10.1007/s11573-017-0853-9>
- Süge, Cs. (2010): A pénzügyi kultúra mérhetősége. In: Tompáné Dr. Daubner Katalin & Dr. Miklós György (szerk.) *Tudomány napi előadás. Tudományos mozaik 7. Második kötet.* Kalocsa, Tomori Pál Főiskola. pp. 1–11.
- Tarnóczi, T., Fenyves, V., Vörös, P. (2014): Hagyományos pénzügyi mutatók alkalmazásának problémái a vállalati teljesítmény mérésében. *ACTA SCIENTIARUM SOCIALIUM* 17 : 40 pp. 121-134.
- Tempus Közalapítvány (2020): A COVID-19 helyzet nyomán létrehozott stratégiai partnerségek a felnőtt tanulás területén. Letöltve 2020. szeptember 18-án a Tempus Közalapítvány weboldaláról: <https://tka.hu/palyazatok/14258/a-covid-19-helyzet-nyoman-letrehozott-strategiai-partnersegek-a-felnott-tanulas-területen>